

HUMOR V LITERATUŘE

Vnímání humoru je velmi individuální. Některé užitečné autorské postřehy si ukážeme přímo na textu: povídečka je z knihy **Ivana Krause To na tobě doschne** (1991) a jmenuje se Strýc, který to uměl s dětmi:

Strýc Karel, ten, který si myslel, že „to umí s dětmi“, a teta Herta, jež se domnívala, že to umí se strýcem, k nám přijeli na návštěvu. Jezdili k nám zřídka, ale vždycky jsme si jejich návštěvu dobře pamatovali.

Tentokrát byl strýc ve výtečné náladě. Vyprávěl, jak to bylo ve vlaku, co všechno zažili (vypadalo to, jako by většinu zajímavých věcí zažil strýc ve vlaku), a taky o tom, jak našel na nádraží zcela novou, nepoužitou krabičku zápalek, s kterou by rád něco podnikl. Pak si vzpomněl na nás. Řekl (jako vždycky), že jsme ohromně vyrostli od té doby, co nás neviděl, a že doufá, že nás rodiče příliš nezlobí. Chvilí se smál tomu, co řekl, a nakonec se, jako obvykle, zeptal: „A co je nového ve škole?“ Sestra se pochlubila novým spolužákem, já učitelem. Oba jsme za to dostali kousek čokolády, která chutnala po ostrém tabáku. „A co ty?“ obrátil se strýc na bratra. Ten mlčel. Chvilí sledoval strýce a pak šel na dvůr. Strýc se za ním vydal.

Teta se zeptala, kde máme otce. Matka se rozkašlala, jako vždycky, když musí lhát, a pak řekla udiveně: „Kterého?“ Chvilku bylo tiicho. Pak se matka uhodila do čela a začala rychle a nervózně tetě vysvětlovat, že otce zavolali narychlo do kanceláře a že ho poslali někam na služební cestu. Teta řekla, že je to smůla, protože ho už léta neviděla. Matka se znovu rozkašlala a pravila, že se nedá nic dělat, protože povinnost je povinnost.

Šel jsem se podívat na dvůr. Bratr si tam hrál s kamením. Strýc stál vedle něho, jedl čokoládu a hlasitě mlaskal.

„To je ale výborná čokoláda, báječná,“ říkal a kladl důraz na každou slabiku. Takovou jsem snad ještě nikdy nejedl,“ lhal po chvíli.

Bratr si však strýce vůbec nevšímal. „Tak co je nového ve škole? Nestojí to za nic, vid“ vyzvídal strýc, který si také sedl na bobek a začal sbírat kamínky. „Schválně, kdo z nás udělá větší hromadu,“ řekl strýc a začal vršit kamení na sebe. Bratr ho chvíli pozoroval, pak se zvedl a šel pryč. Strýc za ním. Bratr se dal do běhu. Pak mi na chvíli oba zmizeli z očí. O několik okamžiků později jsem uviděl bratra, jak utíká k malinovému křoví. Strýc se za ním hnal s otevřeným plnicím perem. Bratr zmizel v křoví. Strýc se zarazil a zůstal bezradně stát. Keře rostly kolem zdi. Bratr se tam občas schovával, když měl dostat výprask.

„Však já vím, kde jsi, Miško, já to dobře vím,“ volal rozčilený strýc, chodě kolem houštiny s perem.

„To je nádherné plnicí pero! A jak se s ním dá psát!“ volal strýc pokoušeje se Michaela přimět k návratu.

„Tímhle krásným plnicím perem může psát každý,“ volal strýc do malin.

Bratr se neozýval. Strýc stál chvíli na místě, jako by se rozhodoval, zda má ve svém úsilí pokračovat. Pak se vydal na pouť kolem dvora. Vytáhl z kapsy kus papíru a začal na něj psát, přičemž hlasitě říkal, co právě dělá. Že má kus papíru a že na něj píše. Že se mu krásně píše, protože má plnicí pero. Chvillemi to vypadalo, jako by strýc pořizoval seznam malin.

„Takhle to kreslí domeček... a tak zase stromeček, a když s perem takhle zatočím...“ v tu chvíli mu pero vypadlo z ruky a spadlo na zem. Strýc je sebral a pokračoval: „... když s ním takhle zatočím, tak udělám kroužek, a teď ještě jeden, a mám co?“ ptal se strýc do křoví.

„Mám sněhuláčka!“ odpověděl si nadšeně, jako by se mu to povedlo poprvé v životě. Pak se vydal na novou obchůzku.

„Jiná pera skřípou, dělají kaňky nebo nepíšou, ale tohle je to nejlepší pero, jaké jsem kdy měl, a dám ho tomu, kdo mi poví, jaké měl ve škole vysvědčení!“ sliboval strýc.

Zase bylo ticho. Pak se ozvalo ode zdi: „Měl jsem tři čtyřky a pět trojek!“

Za zdí se vynořil soused, závozník. Strýc se zastavil a hleděl na něj.

„Vás se přece neptám,“ řekl po chvíli suše.

„Tak proč tu křičíte, že dáte to pero tomu, kdo vám řekne, jaké měl vysvědčení?“ ptal se soused.

„V křoví mám synovce,“ vysvětloval strýc.

„A co tam dělá?“ ptal se soused.

„Utekl tam,“ řekl strýc nerad, ale hned rychle dodal, že se kluk vrátí co nevidět, protože on to s dětmi moc dobře umí.

Soused popřál hodně štěstí a zmizel za zdí. Strýc si vzal nový papír a dal se do práce. Nakreslil králíčka, sovu, slona (ten mu dost dlouho nešel), nádraží, mraveniště, letadlo, pana doktora, lokomotivu, hodného chlapečka, zlé dítě a měsíc, a obešel sedmkrát dvorek. Pak vypil rychle kávu, kterou mu přinesla teta. Sundal si sako i kravatu a zul si boty. Na další papíry nakreslil v chůzi tyto předměty: tobogan, psa, kočku, medvěda, hrad, řemen, rákosku a vězení. Později už byl tak vyčerpán, že ho musela teta otírat ručníkem a dávat mu za chůze jíst. Když nakreslil a do detailu hlasitě popsal polepšovnu, s dvanácti komínky, padesáti vychovateli a třemi sty okýnky, ochrapněl, a teta musela volat za něho. Vypadalo to jako v nějaké přírodní dražební síni. Strýc postupně nabízel tetiným prostřednictvím hodinky, zapalovač, lupu, peněženku, tabatěrku i prsten, a to vše jen za to, když bratr vyleze z křoví a řekne mu, co je nového ve škole. Bratr však odolal.

K večeru strýc a teta odjeli. Strýc byl zcela vyčerpán.

Michael vylezl z křoví ihned. Otec ještě chvíli počkal pro případ, že by se teta se strýcem vrátili. Až do večera jsme pak sbírali strýcovy kresby, prozrazující skutečně určitý výtvarný talent a zaujetí pro objekt. Potom otec napsal, že litujeme toho, co se stalo, a vysvětlil jim, že Michael začne chodit do školy příštím rokem.

- „humor všedního dne“ – zachycuje důvěrně známé rodinné momenty (tatínek se schovává před nežádoucí návštěvou; nekomunikující dítě) – je dobře, pokud čtenář nad historkou ze života zvolá „to je přesné!“, ale k humoru to nestačí. Jistě jsme viděli stovky fotografií ze života a humorné mezi nimi byly jen ojedinělé – musely zachycovat naprosto výjimečný moment, být z nečekaného úhlu, vstupovat do kontextu, který je učinil

humornými... Stejně je to i v literatuře. Přestože scénky z Krausovy povídky jsou do značné míry „přesné, odkoukané ze života“, **smích vzbuzuje spíše způsob podání**. „Sebesměšnější událost neobratně vyprávěná smích nevzbudí – a naopak.“

- i u realistického námětu pracuje autor se **značnou nadsázkou** (nadměrné vyčerpání a umanutost strýce – tráví u plotu celý den, ochraptí...), nadsázka je i ve zvoleném lexiku

- úsměv vzbuzují i věci za jiných okolností nudné a všední, jako je obsáhlý výčet (co strýc kreslil, co nabízel), podrobný popis jeho jednání

- **pointa** – u humorného textu nezbytná; děj završuje a zároveň z něj vyplývá

- pro vytvoření humorného textu je nutné **velice přesně volit slova**, zamýšlet se i nad stylovou rovinou (jak jinak na čtenáře působí třeba „teta chodila po zahradě“ a „teta hopkala po zahradě“ – hopkala se nám může zdát jako slovo samo o sobě humorné, zároveň je však přesné, jasně definující specifický pohyb)

- napsat humorný text překvapivě není žádná legrace – dá to práci, nad tím, jak vyvolat veselý dojem ze situace co nejpřesněji, musíme hodně přemýšlet, vážit slova

- postavy v humorném textu potřebují zpravidla nadsázku, jinak budou nudné

- dobrá je maximální jednoduchost, údernost podání, text nesmí být rozvláklý, **nemělo by v něm být nic nadbytečného** (např. charakteristika strýce je v textu redukována jen na jednu vlastnost, která tvoří zápletku; kdyby ho autor charakterizoval i po mnoha dalších stránkách, text by ztratil švih a do značné míry i humor).